

RĪGAS LATVIEŠU BIEDRĪBAS LOMA RĪGAS POLITEHNIKUMA / RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA STUDENTU UN ABSOLVENTU (1862–1919) DZĪVĒ

ALĪDA ZIGMUNDE*

Rīgas Tehniskā universitāte

MAIJA POZEMKOVSKA

Rīgas Stradiņa universitāte

Kopsavilkums. Rīgas Latviešu biedrība (RLB) ir vecākā latviešu organizācija pasaulē, kurā darbojušies vecākās augstskolas Latvijas teritorijā – Rīgas Politehnikuma (RP), no 1896. gada – Rīgas Politehniskā institūta (RPI) – studenti, absolventi, mācībspēki. Biedrības un tās biedru aktivitātes bijušas dažādas un daudzveidīgas, dažādi ir arī to rezultāti. Nākamībai saglabājušās latviešu sastādītās un tulkotās grāmatas, apzinātās tautas vēstures un kultūras vērtības, izaudzinātās patriotiskās un latviskās jaunās paaudzes. Iespēju robežās atbalstīti trūcīgie studenti, dodot iespēju sasniegt izvēlētos mērķus un dot ieguldījumu Latvijas ekonomiskajai un valstiskajai izaugsmei, kultūrai, izglītībai. Sagaidot RLB 150 gadu jubileju, apzināta biedrības un RP / RPI studentu, absolventu un mācībspēku sadarbība līdz 1919. gadam.

Atslēgas vārdi: stipendijas studentiem, RLB Zinību komisija, «politehniķi» un Rīgas Latviešu biedrība.

Ievads

2018. gadā atzīmējam RLB 150 gadu jubileju. Tā ir vecākā latviešu organizācija pasaulē un dibināta sešus gadus pēc tam, kad darbību sāka senākā tehniskā augstskola Baltijas guberņās, vecākā daudznazaru tehniskā augstskola toreizējā cariskajā Krievijā – Rīgas Politehnikums. Augstskola sāka darbu 1862. gadā. Pirmajos gados tās mācībspēku un studentu sarakstos latviešu nebija. Pirmie latviešu tautības studenti

* Korespondējošais autors.
E-pasts: alida.zigmunde@rtu.lv

Rīgā sāka studēt nedaudz vēlāk, arī pirmā latviešu studentu korporācija «Selonija», kuru dibināja RP studenti, izveidojās tikai 1880. gadā. Nav precīzi zināms, cik latviešu studentu studēja pirmajā Latvijas augstskolā, jo dokumentos rakstīja ticību nevis tautību. Tiek lēsts, ka līdz 1875. gadam RP 1. kursā latviešu bija ap 5 % no studentu kopskaita. Latviešu studentu skaits pieauga 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā – no 1901. līdz 1910. gadam tas bija ap 17 % [1]. RP / RPI studenti un absolventi iesaistījās RLB darbā, taču plašāki pētījumi šādā aspektā līdz šim nav veikti.

Sagaidot RLB jubileju, biedrības biedri tika aicināti apzināt tās vēsturi, iesaistīties dokumentu izpētē. Atsaucoties ierosinājumam, tika apzināti dokumenti un raksti, kas stāsta par RP, pēc 1896. gada reorganizācijas – RPI, studentu, absolventu un mācībspēku līdzdalību biedrības darbā, tās uzdevumu īstenošanā, kā arī augstskolas saistību ar biedrību. Pētījumā apzināts to inženieru ieguldījums RLB attīstībā, kuri studējuši vai strādājuši RP / RPI līdz 1919. gadam. Rakstā atspoguļoti zīmīgākie notikumi un pazīstamākās personības, neaptverot visus tehniskās augstskolas mācībspēkus un tās studentu, absolventu aktivitātes biedrībā un nenosaucot visus inženierus un augstskolas darbiniekus, kas darbojušies biedrībā.

Rīgas Latviešu biedrības stipendijas studentiem

Rīgas Politehnikums bija privāta mācību iestāde ar vācu mācību valodu. Pēc reorganizācijas 1896. gadā Rīgas Politehniskais institūts – valsts augstskola ar krievu mācību valodu. Par studijām bija jāmaksā, tāpēc sākumā vairums studentu bija pārtikušu vecāki bērni. Vēlākajos gados augstskolā studēja arī zemnieku atvases, taču, ja pietrūka naudas, bija spiesti pārtraukt studijas. Studenti mēdza piepelnīties gan ar privāttundām, gan dažādiem citiem darbiem. Pirmās vārdstipendijas tika nodibinātas jau 1866. gadā, taču tās saņēma ļoti nēcīgs skaits studentu. Valsts stipendijas sāka piešķirt no 1900. gada 1. janvāra. Lielāks studentu skaits stipendijas sāka saņemt 20. gadsimta sākumā un Pirmā pasaules kara gados [2].

Dažādu augstskolu latviešu studentiem atbalstu sniedza RLB Zinību komisija, kas tika nodibināta gadu pēc RLB dibināšanas – 1869. gadā. Tā bija pirmā latviešu zinātniskā organizācija, kas likusi pamatus Latvijas Zinātņu akadēmijai. Pirmajos RLB un tās Zinību komisijas darbības gados tehniskajai inteliģencei nozīmīgas lomas nebija. Latviešu inženieri diplomus saņēma tikai vēlākajos gados un pamazām iesaistījās biedrības darbā. Zinību komisija 1876. gadā nodibināja studentu palīdzības biedrību, kas kārtoja stipendiju lietas. Palīdzība trūcīgajiem

bija viens no galvenajiem biedrības Statūtos ierakstītajiem mērķiem. Ja Studentu palīdzības biedrības aktivitāte uz kādu laiku apsīka, stipendiju jautājumus turpināja kārtot Zinību komisija. Tā rūpējās, lai trūcīgi dažādu augstskolu studenti, tostarp arī RP / RPI, dabūtu vienreizēju vai patstāvīgu pabalstu, kas bija jāatdod pēc sešiem gadiem. Atdošanas termiņu varēja pagarināt. Izvērtējot konkrētus apstākļus un iesniegumus, atsevišķos gadījumos pieņēma lēmumu, ka nauda nav jāatmaksā [3]. Sākumā izsniedza vidēji 250 rubļu gadā, 1914. gadā – 1480 rubļus [4]. Pabalsti bija bezprocentu aizdevums, kas risināja trūcīgu studentu problēmas īslaicīgi, tāpēc no 1902. gada sāka piešķirt stipendijas. Ar stipendiju studenti bija nodrošināti uz ilgāku laiku un, pieprasot to atkārtoti ik pēc pusgada, varēja pabeigt studijas. Atkārtoti stipendiju pieprasīja, piemēram, 1903. gadā Mehānikas fakultātes students Ādolfs Vitckopfs (1878–1967), kurš pēc RPI absolvēšanas (1907) strādāja pedagoģisko darbu RPI, vēlāk Latvijas Universitātē un Rīgas Valsts tehnikumā [5]. Stipendija bija garants iespējai studēt turpmākajos mēnešos un gados, kas ļāva justies stabili [6].

Kcēn. Rīgas Latviešu Biedrības
Zinību Komisijai.

Grozījis pēc Zinību Komisijas ar lūgumu
atstāt man jau agrar piešķirto stipen-
diju 50 rubļ. arī šim pusgadam, jo ma-
ri materiālos apstākļi nav labākušies,
bet gan strādā, un savas studijas
esmu sekmīgi turpinājis.

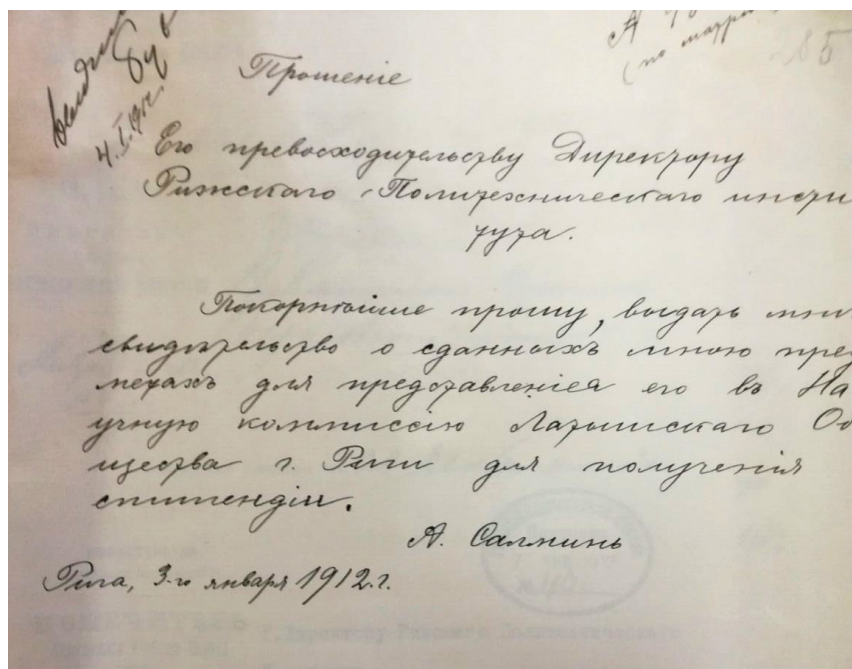
Augsttēceņībā
Ā. Vitckopfs
Rīga, 19²⁵/₁ 03.
Inž. rez. mech.
Pabalstos beidzis.

1. attēls. Studenta Ādolfa Vitckopfa lūgums RLB Zinību komisijai atkārtoti piešķirt stipendiju. 1903. gada 3. janvārī [5].

RLB nebija līdzekļu piešķirt neatmaksājamas stipendijas. Bija doma atbalstīt latviešu studentus studiju laikā un pakāpeniski atgūt naudu no

diplomētiem inženieriem, kuri sākuši pelnīt, un izlietot to nākamo studentu atbalstīšanai. Taču izrādījās, ka studējošie bija naski stipendijas saņēmēji, bet kūtri naudas atdevēji. Par to liecina RLB Zinību komisijas dokumenti un prese. Tā, lai atgūtu naudu, RLB Zinību komisijas studentu stipendiju kases pārzinis, RPI Komercijas nodaļas bijušais students (1889–1898) Zāmuels Gustavs (1868–1904) ar laikraksta «Apskats» palīdzību lūdza atdot piešķirto naudu tiem bijušajiem studentiem, kuri stipendijas saņēmuši no 1877. līdz 1896. gadam. Biedrībā nebija informācijas par reiz pabalstīto studentu adresēm un darbavietām, tāpēc tika liktas cerības uz katra godaprātu. Atgūt izdevās tikai daļu no piešķirtajām summām. Zināms, ka pēc vairākkārtejiem rakstiskiem atgādinājumiem un aicinājumiem atdot reiz iegūto naudu 1903. gadā tika atgūti 2645 rubļi. 1904. gada jūnija sākumā vēl bija neatmaksāts 12 000 rubļu. Šāda situācija traucēja izsniegt stipendijas vairāk studentiem, jo, ja tās kārtīgi un bez vilcināšanās atmaksātu, tad toreiz ik gadu būtu bijusi iespēja piešķirt ap 6000 rubļu [7].

Nauda tika iegūta, pateicoties sabiedrības atbalstam – ziedojumiem. Par labāko naudas iegūšanas avotu studentu stipendijām izrādījās atpirkšanās studentu labā no «Jaungada vizītēm». Šāda prakse tika aizgūta no citām valstīm un daudz veiksmīgāk palīdzēja studentiem, kuriem nauda bija nepieciešama tūlīt. Uzkrājot kapitālu un izmantojot procentus stipendijām, būtu pagājis ilgs laiks, lai iegūtu lielāku naudas summu, un pabalsts būtu ticis vien dažiem studentiem. Tika nolemts naudu stipendijām izlietot tūlīt. Ar latviešu laikrakstu palīdzību cilvēki tika aicināti ziedot naudu, atpērkoties no «Jaungada vizītēm» un atbalstīt trūcīgos studentus, jo «ne visiem trūcīgiem studentiem izdodas, veselību un spēkus netaupot, sasniegt kāroto mērķi, tas ir, nolikt gala eksāmenu, bet notiek arī, ka, kaujoties ar trūkumu un parādiem un nenogurstoši strādājot, veselība tiek tā sabojāta, ka pēc neilga laika centīgais jauneklis jāgulda dzestrajā zemes klēpī. Tādēļ gan būs katra krietna cilvēka pienākums palīdzēt jaunajiem censoņiem. Gādādami par jauno paaudzi, mēs gādāsim par savu nākotni, un kas gādājis par nākotni, tas iekrājis sevim drošu kapitālu. Vispārīgo trūcību latviešu studentu starpā varam gan tikai mazināt, ne pavisam novērst, bet arī tikai tad, ja visa tauta nāk talkā pie šī mīlestības darba. .. Īpašs pienākums palīdzēt mazturīgiem studentiem būtu uzliekams visiem tiem, kas paši reiz studējot dabūjuši pabalsta vajadzības un trūkuma brīdī [8].» No «Jaungada vizītēm» atpirkās arī viens no lielākajiem 20. gadsimta sākuma mecenātiem, RLB biedrs Kristaps Morbergs (1844–1928), kurš bija privāti mācījis pie Rīgas Politehnikuma mācībspēkiem [9]. Viņš bija dāsns mecenāts, un viņa testamentā novēlētā manta bija paredzēta studentu stipendijām, kas, pateicoties viņam, tiek piešķirtas joprojām.

Троиме
Его превосходительства Директору
Рижского Политехнического института
г-ра.

Почтеннейшее прошу, богатым мною
студентом о сданных мною пред-
варительных данных представленных в На-
учную комиссию Латвийского Ос-
веждения в Ригу г-ра погребен-
сменного.

А. Салмина
Рига, 3-го января 1912 г.

Rīgas Latviešu
biedrības
loma Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un absolventu
(1862–1919) dzīvē

2. attēls. Komercijas nodaļas studenta Alfrēda Salmiņa lūgums RPI direktoram izsniegt apliecinājumu par to, ka viņš studē, lai to iesniegtu RLB Zinību komisijai. 1912. gada 3. janvārī [10].

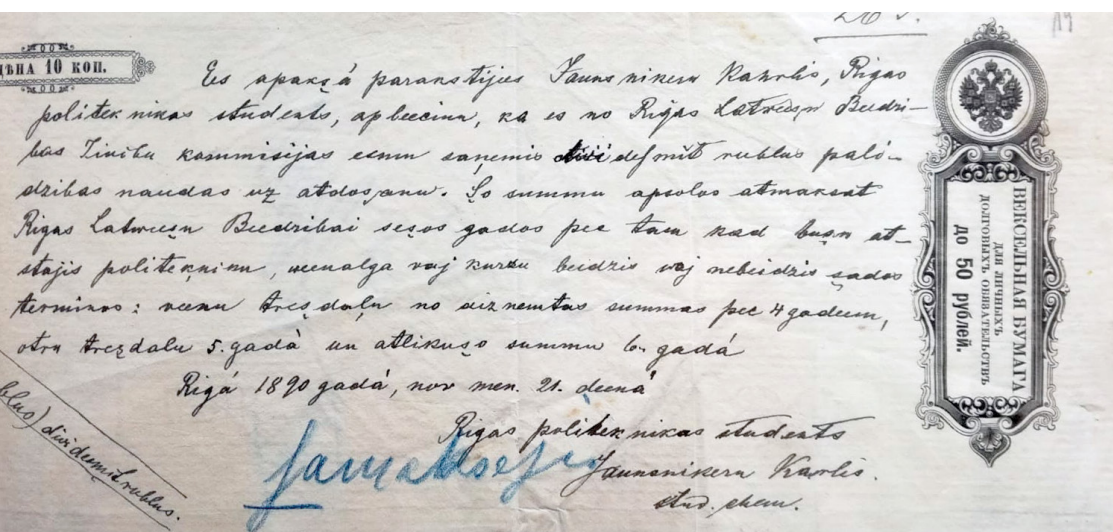
Piešķirot stipendijas, RLB Zinību komisija ņēma vērā studentu sekmes, un katram studijas bija dokumentāri jāapliecina. Bez tam – liels pluss stipendiju sadalē bija studentu publikācijas saistībā ar latviešu dzīvi, kultūru, vēsturi un darbošanās laikrakstā «Baltijas Vēstnesis» par līdzstrādniekiem. Atbalstot studentu aktivitātes rakstu sagatavošanā, Zinību komisija cerēja, ka tas būs pamudinājums līdzdarboties arī citiem. Piemēram, 1891. gadā komisija nolēma izmaksāt 30 rubļus diviem Rīgas Politehnikuma Inženieru nodaļas studentiem – Mārtiņam Bīmanim (1864–1946) par tautas parunu un sakāmvārdu sakopošanu un Kārlim Graudiņam (1863–1915) par ticējumu sakārtošanu [3].

Bija vārdstipendijas – Fridriha Lazdiņa, Jāņa Meņģeļa un Jāņa Subra. Tās nebija jāatmaksā, jo naudu ieguva no minēto personu kapitāla procentiem. Šādas stipendijas saņēma arī inženierzinātņu studenti. Piemēram, 1901. gadā Subra stipendiju piešķīra vienam Mehānikas nodaļas studentam. Par to varam lasīt gan biedrības dokumentos, gan arī presē. Latviešu laikrakstos tika ievietotas ziņas par RLB stipendijas un pabalstus lūgušo studentu skaitu, kā arī lēmumus, kam tie tikuši piešķirti. 1901. gada sākumā pabalstu lūdza 106 dažādu augstskolu studenti par kopējo summu – apmēram 5000 rubļu. Zinību komisijas Studentu

palīdzības biedrības komisija nolēma pirmajā pusgadā piešķirt 575 rubļus RPI studentiem, kuri lūguši pēc pabalsta [11]. Dažreiz pabalstus un stipendijas piešķīra jau studijas beigušiem latviešiem. Tā 1910. gadā Meņģeļa stipendiju zemkopības studijām ārzemēs piešķīra agronomam, RPI Lauksaimniecības nodaļas 1908. gada absolventam Jānim Vārsbergam (1879–1961) [12].

RPI Inženieru nodaļas 1910. gada absolvents, Rīgas Valsts tehnikuma direktors (1920–1930) Ansis Grīnbergs (1880–1930) studiju laikā nevarēja saņemt ģimenes atbalstu – viņa tēvs bija miris, un par iztiku jauneklīs rūpējās pats. Autobiogrāfijā viņš rakstīja, ka gandrīz visu studiju laiku saņēmis RLB Zinību komisijas stipendiju, bet vasarās piepelnījies gan ar pedagoģisku darbu, gan praktiskajiem darbiem uz dzelzceļa [13].

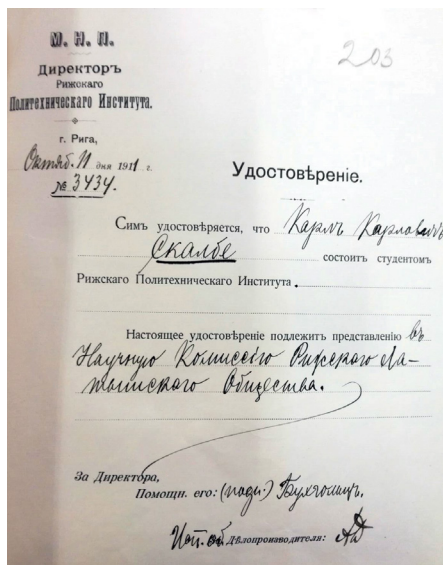
Iesniegumu skaits stipendiju un pabalstu saņemšanai parasti bija lielāks nekā RLB iespējas tos piešķirt. Piemēram, 1900. gada oktobrī stipendijas tika piešķirtas 102 studentiem ar kopējo summu 1800 rubļu. Biedrība bija saņēmusi iesniegumus no 105 studentiem, kuri visi kopā vēlējās saņemt 5079 rubļus [14]. 1903. gada sākumā pabalstus lūdza 18 RPI studentu. Latvieši mācījās arī citās augstskolās – Čīrihē, Maskavā, Tērbatā, Pēterburgā –, tāpēc kopīgais iesniegumu skaits par pabalstu nepieciešamību bija 91 [6]. Iesniegumus izskatīja divas reizes gadā – gada pirmajā ceturksnī un rudenī. Studenti rakstiski apliecināja, ka naudu ir saņēmuši un to atdos [15].

3. attēls. Studenta Kārļa Jaunsnīķera apliecinājums par 20 rubļu saņemšanu un solījums tos atdot. 1890. gada 21. novembrī [15].

Rīgas Politehniskā institūta vadībai bija jāapstiprina, ka konkrētās personas patiesi studē. Piemēram, 1911. gada septembrī un oktobrī šādas apliecības saņēma Jānis Levans, brāļi Arturs un Oskars Ozoli, Kārlis Skalbe, Ernests Sņiķeris, Jānis Vilks [16].

Rīgas Latviešu
biedrības
loma Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un absolventu
(1862–1919) dzīvē

4. attēls. RPI izdotā apliecība Lauksaimniecības nodaļas studentam Kārlim Skalbem iesniegšanai RLB Zinību komisijai. Kopija. 1911. gada 11. oktobrī [16].

Saistībā ar 1905. gada revolūciju RPI tika uz laiku slēgts, un RLB 1905. gada sākumā stipendijas rīdziniekiem piešķīra mazāk. Tās saņēma tikai tie, kam bija piešķirtas pastāvīgās stipendijas. Pret to protestēja daži stipendiju pieprasītāji, kuriem augstskolas slēgšanas dēļ tās nepiešķīra. Viņi laikrakstam «Dienas Lapa» iesūtīja publicēšanai atklātu vēstuli RLB Zinību komisijai. Tajā rakstīts, ka «tā nav nekāda stipendija vārda pilna nozīmē, ko Jūs izsniedzat, bet tikai aizlienējums, kas, kā katrs parāds, reiz būs jāatdod un parādu neviens tiši netaisīs [17].» Lai gan studijas bija jāpārtrauc, studentiem izdevumi nesamazinājās – bija jāmaksā par dzīvokļa īri un jāpērk uzturs un apģērbs. Daļa turīgāko studentu aizbrauca studēt uz citām augstskolām, nezinot, kad atsāksies mācības RPI. Neziņa, acīmredzot, valdīja arī RLB Zinību komisijā.

RLB darbojās tikai daļa no tiem studentiem, kuri saņēma stipendijas un pabalstus, tāpēc daļai biedrības biedru radās iebildumi pret tādu studentu atbalstīšanu, kuri nebija iestājušies biedrībā. Lai gan 19. gadsimta otrajā un 20. gadsimta pirmajā pusē cilvēki aktīvi darbojās dažādās biedrībās, studentiem, iestājoties RLB, nācās maksāt biedra naudu, un ne katrs to varēja atļauties. Piespiest darboties RLB nebija arī ētiski. Viens no RPI absolventiem – ķīmiķis Spricis Paegle (1876–1962) – uzskatīja, ka stipendiju nauda ir tautas nauda un tautai var kalpot arī tad, ja neesi

RLB biedrs [18]. Rezultātā prasība studentiem iestāties biedrībā netika izvirzīta, taču ne viens vien tajā iestājās jau studiju laikā vai pēc tā un, būdami inženieri ar augstskolas diplomu, līdzdarbojās RLB darbā.

Inženieru līdzdalība Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas darbā

RLB Zinību komisijas darbība galvenokārt bija saistīta ar latviešu folkloras un etnogrāfijas materiālu vākšanu un popularizēšanu, latviešu valodas un rakstniecības izpēti, latviskas terminoloģijas un ortogrāfijas izveidi. Tās ir darbības jomas, kurās vairumā gadījumu darbojas profesionāļi ar humanitāras ievirzes izglītību. Taču vienmēr ir arī kāds, kurš līdzās savam maizes darbam interesējas par kādu ar viņa profesionālo ikdienas darbu nesaistītu jomu. Gan diplomētu inženieru, gan studijas nebeigušo latviešu studentu vidū tādi bija. Daļa kādreizējo RP / RPI studentu nodarbojās ar latviešu vēstures izpēti, un viņu devums ir vēra ņemams – viņi devuši būtisku ieguldījumu RLB Zinību komisijas darbā.

Tie ir inženieri, komersanti, agronomi, kuri RP / RPI diplomu ieguva 19. gadsimta beigās vai 20. gadsimta sākumā. Daļa no viņiem ir arī pazīstami sabiedriskie darbinieki, kuru vārdi joprojām tiek minēti dažādos pētījumos. Viens no tādiem ir sabiedriskais darbinieks un publicists Vilis Olavs (līdz 19. gadsimta 90. gadiem Vilis Plute; 1867–1917), kurš biedrībā iestājās pēc Tērbatas Universitātes absolvēšanas 1892. gadā. Viņš aktīvi darbojās RLB Zinību komisijā – bija tās priekšnieks (1894–1895; 1897–1899; 1912–1914), kopā ar žurnālistu Frici Kārkluvalku (1867–1903) sastādīja grāmatu «Rīgas Latviešu Biedrība savā 25. gadu darbā un gaitā» (1893) [19]. Toreiz viņš vēl nebija «politehniķis», jo RPI Komercijas nodaļā V. Olavs studijas sāka 1899. gadā un otro augstskolas diplomu ieguva 1904. gadā. RLB viņš darbojās kopā ar laikabiedriem, kuri arī bija studējuši vai studēja RPI. Viens no tādiem bija etnogrāfs un folklorists Mikus Skruzītis (arī Skruzīšu Mikus; 1861–1905), kurš RP studēja arhitektūru. Arī Konstantīns Pēkšēns (1859–1928) studēja arhitektūru un 1885. gadā ieguva RP diplomu. Biedrībā darbojās Aleksandrs Vanags (1873–1919), kurš studēja inženierzinātnes un arhitektūru, un, lai gan RPI diplomu neieguva, kļuva par atzītu arhitektu ar savu biroju Rīgā. Minētie K. Pēkšēns, V. Olavs, M. Skruzītis, A. Vanags un Arhitektūras nodaļas students Nikolajs Puriņš (arī Puriņu Klāvs; 1858–1935) kopā ar citiem rīdziniekiem 1896. gadā X Krievijas arheoloģiskā kongresā noorganizēja Latviešu etnogrāfisko izstādi. Izstādi organizēja RLB, un tā bija vērienīgākais 19. gadsimtā sarīkotais latviešu pasākums savas kultūras, vēstures un sasniegumu demonstrēšanā. Vilis Olavs tika dēvēts par «izstādes dvēseli». Viņš sastādīja izstādes katalogu, ko 1896. gadā

izdeva RLB. Izvērtējot sabiedriskā darbinieka, publicista, mācītāja un uzņēmēja V. Olava darbību RLB, akadēmiķis, fizikāļķīmiķis, zinātņu vēsturnieks un RTU Goda biedrs Jānis Stradiņš secinājis, ka Latviešu entnogrāfiskās izstādes sarīkošana ir V. Olava darbības apogeja «Rīgas Latviešu biedrībā un letonistikā vispār [20].»

Materiālus Latviešu etnogrāfiskajai izstādei vāca RLB Zinību komisijas rīkotajās ekspedīcijās dažādos Latvijas novados. Pavisam notika 11 ekspedīciju, kuru dalībnieku uzdevums bija vākt sadzīves priekšmetu un darbarīku komplektus, vērot cilvēku sadzīvi, ieražas, to visu fotografējot. Senie mājokļi un iedzīvotāji senajos apgērbošos tika zīmēti. Zināms, ka vienā no šādām ekspedīcijām 1894. gadā vasarā devās RP Lauksaimniecības nodaļas students Krišjānis Zīverts (1870–1944) [21]. Viņš ekspedīcijā devās gar Rīgas jūras līča austrumu piekrasti līdz tagadējās Igaunijas robežai. Jāpiebilst, ka K. Zīverts 1901. gadā absolvēja RPI, iegūstot agronoma diplomu.

RLB Zinību komisijas priekšsēdētājs bija arī RP Ķīmijas tehniskās nodaļas absolvents (1895) Miķelis Bružis (1868–1941), kurš šo amatu uzņēmās 1915. gadā un pildīja līdz 1918. gadam [22]. M. Bružis aktīvi darbojās arī Latviešu mākslas veicināšanas biedrībā un bija tās priekšsēdētājs, latviešu tautā popularizēja mākslu un kopā ar laikabiedriem organizēja mākslas darbu izstādes. Viņš bija viens no Latvijas Republikas proklamēšanas akta dalībniekiem 1918. gada 18. novembrī un – līdzīgi kā citi latvieši un RLB biedri – bija Latvijas valsts un latviešu tautas patriots līdz mūža beigām.

Zinību komitejā darbojās RP Inženieru nodaļas 1894. gada absolvents Jānis Rīteris (1867–1945), kura interešu lokā bija ne tikai māju celtniecība, bet arī kultūras jautājumi. Šādas intereses ir daudziem inženieriem, bet J. Rītera nopelni ir kaimiņtautu – latviešu un lietuviešu tuvināšanas darbs [23]. Pateicoties viņam, 1924. gada jūlijā Rīgā notika pirmais Latviešu-lietuviešu tuvināšanās kongress, darbojās biedrība «Latviešu-lietuviešu vienība». Tās priekšsēdētājs (1921–1940) bija Jānis Rīteris – cilvēks, kurš godājis latviešu tautas tradīcijas un kura savāktās tautasdziesmas iekļautas «Latvju dainās», bet mīklas izdotas īpašā krājumā.

RLB Zinību komisijā aktīvi darbojās vairāki «politehniķi». Piemēram, bijušie RP / RPI studenti, kuri augstskolas diplomu neieguva: komisijas bibliotekārs bija jau iepriekš minētais žurnālists Kārlis Graudiņš, savukārt sekretāra amatu (1906–1912) pildīja Jūlijs Benšons (1873–1949).

RP / RPI studenti un absolventi gan kā klausītāji, gan kā referenti piedalījās Zinību komisijas priekšlasījumos vakaros un vasaras sapulcēs. Piemēram, RLB Zinību komisijas vasaras sapulcē 1901. gada 13. jūnijā ziņojumu «Pārskats par tehnisku literatūru no 1889. līdz 1901. gadam» nolasīja RP Mehānikas nodaļas absolvents (1895) Didrihs

Vidbergs-Piķieris (1864–?). Minētais ziņojums tika publicēts arī laikrakstā «Baltijas Vēstnesis» [24].

«Politehniķi» un Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļa

Ar RP / RPI studentiem un absolventiem, sauktiem arī par «politehniķiem», cieši saistīta RLB Derīgu grāmatu nodaļa, kas tika izveidota 1886. gadā. Sākumā tā darbojās Zinību komisijas paspārnē, no 1903. gada – kā patstāvīga nodaļa. Nodaļas priekšnieks (1897–1899) bija Vilis Olavs, vēlākais RPI absolvents (1904). Grāmatveža pienākumus (1904–1909) pildīja Komercijas nodaļas absolvents (1905) Jānis Žagata (1867–1910), mantziņa palīgs (1907) bija toreizējais Komercijas nodaļas students Arturs Lūle (1882–1941), vēlāk pazīstams sabiedriskais darbinieks [25].

Derīgu grāmatu nodaļas redzamākais un vēsturē paliekošākais veikums ir tās izdotās grāmatas, tostarp «politehniķu» veidotās. Līdzās latviešu un ārzemju rakstnieku darbiem tika izdotas grāmatas lauksaimniecībā, dabaszinātnēs, būvniecībā, pedagogijā un citās nozarēs. Daļu no tām sastādījuši reiz RP / RPI studējošie un diplomus ieguvušie inženieri, komersanti un agronomi. Derīgu grāmatu nodaļas izdotās (1889–1911) «politehniķu» grāmatas [25]: Mikus Skruzītis (1861–1905), studējis Arhitektūras, Ķīmijas un Lauksaimniecības nodaļās (1884–1890) – «Sēji, Kurzemes augšgala senči» (1889); Jānis Mazvērsītis (1866–1943), Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1890) – «Par lauku iedalīšanu» (1892; 1902), «Mācība par mēsliem un mēslošanu» (1894; 1902), «Lopkopība» (1901–1903, 3 sēj.), «Liellopi, viņu sugas, audzēšana, audzināšana un ēdināšana» (1908); Kārlis Graudiņš (1863–1915), Inženieru nodaļas students (1884–1890) – «Būves mācība» (1895); Nikolajs Pāķis (1860–?), Ķīmijas nodaļas absolvents (1896) – «Vārāmā sāls: viņas svars fizioloģijā, tās ķīmiskais sastāvs un iegūšana; vietas, kur tā dabā atronama, līdz ar paskaidrojumu par sāls slāņu izcelšanos» (1897), «Apgaismošana un apgaismojamie līdzekļi: īss pārskats, kā dažādi apgaismojamie līdzekļi un veidi cēlušies un attīstījušies» (1898); Pauls Ašmanis (1881–1952), Komercijas nodaļas absolvents (1911) – «Japāna» (1904); Vilis Olavs (1867–1917), Komercijas nodaļas absolvents (1904) – «Galvenie virzieni ētikā» (1910; 1918, 2 sēj.); Kārlis Bušs (1873–1920), Ķīmijas nodaļas absolvents (1903) – «Elektrība» (1911).

Daļa Derīgu grāmatu nodaļas izdevumu bija tulkojumi. Piemēram, vācu ķīmiķa Lazara Kona (*Lassar Cohn*; 1858–1922) populāro darbu «Ķīmija ikdienišķā dzīvē» 1903. gadā latviešu valodā varēja izdot, pateicoties Ķīmijas nodaļas studentam un rakstniekam Jānim Asarim

(1877–1908). Komercijas nodaļas absolvents (1904) Jānis Stiprais (1870–1946) pārtulkoja Andreja Kamenska (*Андрей Васильевич Каменский*; 1843–1913) krievu valodā sarakstīto amerikāņu zinātnieka, uzņēmēja un daudzu tehnisko izgudrojumu autora Tomasa Alvas Edisona (*Thomas Alva Edison*; 1847–1931) biogrāfiju, kas latviski tika izdota 1892. gadā. Iespējams, ka daļu no izdotajiem oriģināldarbiem un tulkojumiem izmantoja studijām arī RP / RPI studenti. Piemēram, no vācu valodas tulkotā Bernharda Landsberga (*Bernhard Landsberg*; 1856–1911) grāmata «Mežos un ārēs: vadonis dabas novērošanā» (1911–1912) bija Lauksaimniecības nodaļas studenta, vēlākā agronoma Pētera Muriša (1891–1924) īpašumā [26].

Derīgu grāmatu nodaļa izdeva sērijas «Vispārīgie raksti» un «Jaunības raksti», kā arī žurnālu «Druva» (1912–1914), kur regulāri publicējās Ķīmijas nodaļas students Augusts Ķešāns (1881–1954), vēlākais Latvijas Universitātes un Latvijas Valsts universitātes profesors, viens no 20. gadsimta pirmās puses ķīmijas terminoloģijas latviešu valodā veidotājiem. A. Ķešāna raksts «Uzskatu maiņa ķīmijā 20. gadu simteņa sākumā» žurnāla «Druva» 1912. gada 2. un 3. numurā tiek dēvēts «par pirmo populārzinātnisko rakstu latviešu valodā, kas veltīts radioaktivitātei un vielas un enerģijas nezūdamības likumu nesatricināmībai [27].» Žurnāla 1913. gada 2. un 3. numurā publicēts Rīgas Politehnikuma Ķīmijas tehniskās nodaļas absolventa (1889), jau tolaik pasaulē pazīstama ķīmiķa akadēmiķa Paula Valdena (1863–1957) 1911. gada 27. decembrī 2. Mendeļejeva kongresā nolasītais referāts «Par vielas pastāvības likumu». Referātu ar akadēmiķa atļauju no krievu valodas iztulkoja Augusts Ķešāns.

Viens no ievērojamākajiem nodaļas izdevumiem bija pirmā plašākā enciklopēdija latviešu valodā «Konversācijas vārdnīca», kas tika izdota 99 burtņīcās (1904–1921)¹. Pirms šī apjomīgā darba bija jau izdota «Konversācijas vārdnīca» (1891–1898), taču tā netika pabeigta un apstājās pie šķirkļa *Kristjans*. Nepabeigtās vārdnīcas izdevējs skolotājs, tulkotājs, leksikogrāfs Jēkabs Dravnieks (1858–1927) ap sevi pulcēja pazīstamus tā laika zinātniekus un rakstniekus, tostarp dažus «politehņikus» – Vili Olavu, Nikolaju Puriņu, Miku Skruzīti un Jāni Mazvērsīti. J. Dravnieka apgāds bankrotēja, un «Konversācijas vārdnīca» palika nepabeigta. RLB nolēma neturpināt reiz iesākto vārdnīcu, bet veidot jaunu, pieaicinot arī J. Dravnieku. No 1902. gada decembra notika RLB Zinību komisijas Konversācijas vārdnīcas Rīcības komitejas sēdes, kurās piedalījās dažādu profesiju pārstāvji. Tika plānots vārdnīcas sagatavošanas darbus pabeigt sešos gados, taču tas bija pārāk īss laiks tik apjomīgam izdevumam [25].

¹ No 1927. līdz 1940. gadam iznāca «Latviešu konversācijas vārdnīcas» 21 sējums. To izdeva A. Gulbja apgāds.

Pirmā burtnīca iznāca 1904.², pēdējā – 1921. gadā. Vārdnīcas sagatavošanas laikā Zinību komisijā bija arī krīze, kas neveicināja sekmīgu darbu. Pēdējo sējumu izdošana kavējās Pirmā pasaules kara dēļ.

Konversācijas vārdnīcas izdošanā bija iesaistītas daudzas tolaik sabiedrībā pazīstamas personības. Konversācijas vārdnīcas 99 redaktoru un rakstu autoru vidū ir 25 bijušie RP / RPI studenti, vairums no viņiem – 20 – augstskolu absolvēja [25]. Pie Konversācijas vārdnīcas sagatavošanas izdošanai strādāja jau minētie Jānis Asaris, Pauls Ašmanis, Kārlis Graudiņš, Augusts Ķešāns, Jānis Mazvērsītis, Vilis Olavs un Jānis Žagata. Jāpiemin arī vēl bijušais Mehānikas nodaļas students Jūlijs Benšons (1873–?) un Inženieru nodaļas studenti Jānis Beitāns (1882–1966) un Jānis Pauļevskis (1872–1922), kā arī Komercijas nodaļas absolventi Ernests Birkhāns (absolvējis 1896; 1872–1941), Gothards (arī Gotards) Krūmiņš (1907; 1880–?) un Vilis Vītols (1908; 1879–1973); Ķīmijas nodaļas absolventi Arvīds Kalniņš (absolvējis 1916; 1894–1981), Kārlis Neimanis (1909; 1884–1945), Mārtiņš Prīmanis (1908; 1878–1950) un Kārlis Vidiņš (1893; 1865–1909); Inženieru nodaļas absolventi Jūlijs Kornets (absolvējis 1908; 1871–1968) un Mārtiņš Robs (1898; 1874–1947); Arhitektūras nodaļas absolventi Eižens Laube (absolvējis 1906; 1880–1967), Augusts Malvess (1906; 1878–1951) un Mārtiņš Nukša (1908; 1878–1942); Lauksaimniecības nodaļas absolventi Paulis Lejiņš (absolvējis 1907; 1883–1959) un Pēteris Sauleskalns (1908; 1876–1975), Mehānikas nodaļas absolvents Didrihs Vidbergs-Piķieris (absolvējis 1895; 1864–?). Latvijas Universitātē par mācībspēkiem strādāja A. Ķešāns, E. Birkhāns, A. Kalniņš, E. Laube, P. Lejiņš, A. Malvess. M. Prīmanis, M. Robs un V. Vītols.

Divi no viņiem – Arvīds Kalniņš un Paulis Lejiņš – pēc Otrā pasaules kara kļuva par akadēmiķiem. Agronoms, lopkopības speciālists, politiķis un Latvijas Universitātes profesors P. Lejiņš bija pirmais Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Zinātņu akadēmijas prezidents (1946–1951). Viņa vecākais brālis un krusttēvs Kārlis Morics Lejiņš (1858–1920) bija ārsts, pirmais Latviešu ārstu biedrības priekšsēdētājs (1902–1903) un darbojās arī RLB [28]. Viņš strādāja Rīgā par rentgenologu un fizikālās terapijas speciālistu. K. M. Lejiņa kabinets atradās līdzās RLB ēkai. 1902. gadā pēc viņa iniciatīvas latviešu ārsti izveidoja RLB Zinību komisijas Ārstniecības nodaļu. Abi brāļi Lejiņi bija RLB biedri.

RLB Derīgu grāmatu nodaļa 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta pirmajā pusē bija nacionālās grāmatniecības centrs [27]. Nodaļas mērķis bija dzīvē nepieciešamu zināšanu izplatīšana sabiedrībā. Lielu vērību tā veltīja dabaszinātnēm, izdodama grāmatas dažādās jomās [25]. Savu roku šajā svētīgajā darbā pielika arī «politehniķi», izglītojot lopkopībā un inženierzinātnēs – arhitektūrā, elektrotehnikā, ķīmijā, mehānikā.

² Literatūrā tiek minēts arī 1903. gada decembris. Skat. Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļas 50 gadi kultūras darbā: 1886–1936. Rīga: Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļa, 1936, 174. lpp.

Rīgas Latviešu biedrības Rūpniecības nodaļa un inženieri ar Rīgā iegūto diplomu

Rīgas Latviešu
biedrības
loma Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un absolventu
(1862–1919) dzīvē

RLB darbojās vairākas komisijas: Zinību, Valodniecības, Vēstures, Filatēlistu un numismātu un citas. 1901. gadā tika nodibināta RLB Rūpniecības nodaļa, kuras uzdevums bija «gādāt un izplatīt starp latviešu amatniekiem un rūpniekiem derīgas zināšanas gan ar rakstiem, priekšnesumiem utt. [24].» Tās izveidē piedalījās latviešu tehniskā inteliģence. Ziņas par tās darbību ir fragmentāras, taču 20. gadsimta sākumā nodaļa veica visai aktīvu darbību, kas vēlāk, acīmredzot, apsīka vai izpauzās citu nodaļu aktivitātēs.

Rūpniecības nodaļas priekšnieks bija arhitekts, RP absolvents (1885) Konstantīns Pēkšēns, sekretārs un arhivārs – arhitekts, bijušais RPI students Aleksandrs Vanags, pēc tam – Ķīmijas nodaļas absolvents (1901) Spricis Paegle, rakstu izdevēja pienākumi tika uzticēti bijušajam Arhitektūras nodaļas studentam Nikolajam Puriņam. Nodaļas valdē darbojušies arī vēl šādi politehniķi – RP Tirdzniecības nodaļas absolvents (1895), aktīvs RLB biedrs Jānis Meilands (1869–1928) bija kasieris, priekšlasījumus pārzināja RPI Komercijas nodaļas absolvents (1898) Zāmuels Gustavs (1868–1904), kurš strādāja par grāmatvedi Berga bazārā pie latviešu būvuzņēmēja un namīpašnieka Kristapa Berga (1843–1907). Starp citu, K. Bergs, viens no RLB dibinātājiem un runasvīriem, bija nodaļas priekšnieka vietnieks.

1902. gada 25. janvārī nodaļa atskatījās uz pirmajā darbības gadā paveikto. 1901. gadā Rūpniecības nodaļas darbā bija iesaistījušies 58 RLB biedri, notikušas piecas mēneša sapulces un astoņas vadības sēdes, nolasīti pieci priekšlasījumi. Tos bija sagatavojuši RP / RPI bijušie studenti: Nikolajs Puriņš – par rūpniecību Rīgā un latviešu līdzdalību tajā un par rūpniecības dabīgo attīstīšanos, Didrihs Vidbergs-Piķieris – par spēka mašīnām sīkrūpniecībā, Spricis Paegle – par kartupeļu apstrādāšanu rūpniecībā, Aleksandrs Vanags – par tehniskiem terminiem latviešu valodā [29].

No 1903. gada 7. februārī notikušās Rūpniecības nodaļas sapulces atreferējuma presē uzzinām par Rūpniecības nodaļas darbību 1902. gadā: notikušas sešas mēneša sapulces un 11 vadības sēdes, maijā sarīkota ekskursija uz M. Pagasta kokapstrādes fabriku. Katrā no mēneša sapulcēm tika nolasīti referāti, kopā – seši. Divus referātus par jumtu segšanu bija sagatavojis arhitekts Aleksandrs Vanags, savukārt Inženieru nodaļas students, vēlākais absolvents (1908) Pēteris Bērziņš (1875–1951) referēja par ēku piepi. 1903. gada februārī A. Vanags nolasīja referātu par moderno stilu, domājams – arhitektūrā [30].

1903. gada 24. aprīlī arhitekts K. Pēkšēns referēja par strādnieku jaunatājuma vēsturisko attīstīšanos un jaunajām ārzemju sabiedrībām, kuru nolūks – celt strādnieku labklājību. Savukārt bijušais RP / RPI Inženieru nodaļas students (1892–1902) Jānis Pauļevskis (1872–1922) todien referēja par dzelzbetona konstrukcijām, izmantojot RP / RPI profesora Oto Konrāda Ernesta Hofmana (*Otto Conrad Ernst Hoffmann*; 1866–1919) zīmējumus un lekcijas [31].

Inženiera P. Bērziņa referāts par ēku piepi, kā arī ķīmiķa Sprīča Paegles ziņojums par kartupeļu rūpniecisku apstrādi un izmantošanu un Jāņa Pauļevska sagatavotais priekšlasījums par dzelzbetona konstrukcijām tika publicēti Rūpniecības nodaļas rakstu krājumā 1905. gadā [32]. Iepazīstoties ar rakstu krājumā publicētajiem referātiem, jāsecina, ka referāti bija labi sagatavoti. Inženieris tehnologs S. Paegle kartupeļu rūpniecisko apstrādi un izmantošanu izklāstīja 32 lappusēs. Publikācijā rodam informāciju par cieti, cietes cukuru, dekstrīnu, sīrupu un spirtu un to izgatavošanu no kartupeļiem.

5. attēls. RLB Rūpniecības nodaļas rakstu krājuma titullapa. 1905. gads [32].

Rūpniecības nodaļas biedru pulcēšanās reizēs tika demonstrēti jauni izgudrojumi, kā arī dažādi uzlabojumi. Piemēram, 1905. gadā nodaļā tika demonstrēta elektriskā lampa, konstrukcijā par paraugu ņemot vācu fizikālķīmiķa Valtera Hermaņa Nersta (*Walther Hermann Nernst*; 1864–1941) radīto spuldzi. Nodaļa vēlējās dibināt amatniecības skolu, kur teorētiskās zināšanas varētu apgūt amatnieki. Dažādu iemeslu dēļ ideju nevarēja realizēt, tāpēc nolēma dibināt un uzturēt amatniecības kursu. Interese par nodaļas darbību bija liela, tai lūdza gan dažādus padomus, uz tās sanāksmēm nāca daudzi, kas nebija RLB un nodaļas biedri. Dažādu padomus un informāciju par jaunākajām atziņām un ieteikumiem rūpniecībā varēja iegūt Rūpniecības nodaļas bibliotēkā, kurai tika algots

bibliotekārs. Lasītājiem bija pieejami ap 20 dažādu preses izdevumu, tostarp – ārzemju, kā arī grāmatas.

Finansējumu bibliotēkas uzturēšanai un citām nodaļas aktivitātēm ieguva no biedru naudām un biedru dāvinājumiem, nozīmīgu atbalstu sniedza arī Vidzemes savstarpīgā kredītbiedrība [30]. Rūpniecības nodaļa centās piesaistīt rūpniekus. Piemēram, 1907. gadā nodaļas sekretārs Spricis Paegle lūdza «Selonijas» konventam izzināt rūpnieku skaitu un adreses, lai aicinātu uz dažādiem kopīgiem pasākumiem [33]. Rūpniecības nodaļas biedru saraksts liecina, ka rūpnieki, tirgotāji un uzņēmēji ne tikai nāca uz dažādiem pasākumiem, bet bija arī RLB Rūpniecības nodaļas biedri. Nodaļā darbojās pazīstamie uzņēmēji Kristaps Morbergs (1844–1928) un Kristaps Bergs (1843–1907), kā arī mūsdienās mazāk zināmie uzņēmēji Jānis Brigaders (1956–1936), Jēkabs Rozevskis (1861–1932), kuri nebija studējuši RP / RPI, gan RPI Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1891) Ansis Frišmanis (1867–20. gs. 40. gados), bijušais students Fridrihs Zommers (no 1940 – Vasarietis; 1881–1972) un citi [34].

Dažādu iemeslu dēļ Rūpniecības nodaļas darbība apsīka un Pirmā pasaules kara laikā neturpinājās. Zināms, ka nodaļa neatsāka darbu arī pēc kara un nesāka darboties līdz 1940. gadam, kad sakarā ar Latvijas Republikas neatkarības zaudēšanu RLB uz laiku tika slēgta.

Nobeigums

Rīgas Tehniskā universitāte, pirmsākumos – RP, tad RPI, un RLB dibināti 19. gadsimta 60. gados ar sešu gadu starpību. Abām institūcijām bija kopīgi uzdevumi, mērķi, un tās kopā piedzīvojušas dažādas aktivitātes. Pētījumā sniegts ieskats par augstskolas 19. gadsimta otrās puses un 20. gadsimta sākuma studentu un absolventu devumu RLB, iesaistīšanos biedrības uzdevumu realizēšanā. Sadarbība starp abām institūcijām turpinās arī 21. gadsimtā, un biedrības 150 gadu jubilejas gaidās, pārlūkojot biedru sarakstus, atklājas, ka arī mūsdienās diplomētie inženieri un RTU darbinieki ir iesaistījušies RLB darbā un mērķu realizēšanā.

Rakstā minēti daudzu «politehniķu» vārdi, kuri darbojušies RLB. Lai gan raksta uzdevums nebija apzināt visus biedrības biedrus «politehniķus», pētījuma gaitā atklājās vēl daži interesanti fakti. RLB biedri bija pirmais Latvijas ārlietu ministrs, RPI Komercijas nodaļas absolvents (1911) Zigfrīds Anna Meierovics (1887–1925), Latvijas Kara flotes komandieris, admirālis, Mehānikas nodaļas absolvents (1914) Teodors Spāde (1891–1970), zemkopības ministrs (1928; 1930–1931; 1931–1933), izglītības ministrs (1933–1934), iekšlietu ministrs (1934–1939), RPI Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1914) Vilis Gulbis (1890–1942), Latvijas Ministru prezidents (1923), satiksmes ministrs (1921–1925),

RP Inženieru nodaļas absolvents (1892) Jānis Pauļuks (1865–1937), Latvijas armijas pulkvedis, komerzinību studijas nebeigušais Reinis Stučka (1882–1938) [35] un vēl vairāki citi sabiedrībā pazīstami inženieri.

RP / RPI studenti iesaistījās arī citās RLB komisijās, piemēram, Teātra. Inženieru nodaļas students Kārlis Graudiņš laikrakstā «Baltijas Vēstnesis» publicēja pētījumus par RLB teātra attīstību un lugām, kas izrādītas uz biedrības teātra skatuves [36]. Arhitektūras studijas nebeigušā Nikolaja Puriņa joku lugu trijos cēlienos «Lielkungu pusdienas» izdeva RLB Teātra komisija 1889. gadā. RLB teātrim lugas tulkoja un lokalizēja bijušais students Mikus Skruzītis. RP Lauksaimniecības nodaļas absolvents (1889), agronoms, Latvijas Universitātes profesors Jānis Bergs (1863–1927) pazīstams kā grāmatu un rakstu augkopībā un laukkopībā autors. Viņš sarakstījis arī stāstus, lugas, kuplejas un tulkojis literāros darbus un dažādus rakstus. J. Bergs darbojās arī kā aktieris Rīgas Latviešu teātrī un laikrakstā «Baltijas Vēstnesis» publicēja teātra kritikas [37].

RPI Arhitektūras nodaļas absolvents (1907) Artūrs Krūmiņš (1879–1969), būdams students, 1903. gadā piedalījās RLB izsludinātajā operas libretu konkursā, par ko saņēma RLB Mūzikas nodaļas godalgu [38]. Mūzikas vēsturē A. Krūmiņš kļuva pazīstams kā pirmās latviešu operas «Baņuta» libreta autors, tai mūziku komponēja Alfrēds Kalniņš (1879–1951).

Sadarbība starp RLB un korporeļiem izpaudās arī latviešiem nozīmīgā tradicionālajā kultūras notikumā – Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos. Tā gan no «politehniķiem» dibināto studentu korporāciju «Selonija» un «Talavija», gan Tērbatā dibinātās «*Lettonia*» un Maskavā dibinātās «*Fraternitas Moscoviensis*» filistri 1910. gada jūnijā nodrošināja kārtību V Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos. Selonis, RPI absolvents (1908) arhitekts Ernests Pole (1872–1910) bija šo Dziemu svētku koncerthalles Rīgā projekta autors [39]. E. Pole kopā ar RPI absolventu, arī seloni, Eiženu Laubi projektēja RLB nama pārbūvi 1908. gadā.

RLB telpās 1900. gada 14. decembrī tika likti pamati otrajai Rīgā dibinātajai latviešu studentu korporācijai «Talavija» [40]. Viens no jaunas studentu korporācijas dibināšanas ierosinātajiem bija Vilis Olavs. Viņš bija latviešu studentu korporācijas «*Lettonia*» (dib. 1870) filistrs, iestājies tajā, studējot Tērbatā.

1918. gada nogalē, Latvijas Brīvības cīņu laikā, savu artavu nolēma dot arī studenti. 20. decembrī tika nodibināta Atsevišķā studentu rota. Tajā iestājās daudzi bijušie RPI studenti. Atsevišķās studentu rotas vīriem RLB zālē notika militārās apmācības [41].

RLB daļai RP / RPI studentu un absolventu palīdzēja finansiāli – ar pabalstiem vai stipendijām, citiem veidoja pilsoniskus, patriotiskus uzskatus, interesi par savas tautas tradīcijām, kultūru, deva iespēju

izmēģināt spēkus ne tikai profesionālajā jomā. RLB bija un ir vieta, kur ļaudīm satikties pēc studijām, darba un saturīgi pavadīt savus vaļas brīžus. Abu institūciju kopdarbība un sadarbība turpinās.

Rīgas Latviešu
biedrības
loma Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta studentu
un absolventu
(1862–1919) dzīvē

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Pijols, I. Nekotorije svedenije o kontingente studentov Latvijskoj nacionalnosti v Rizhskom Politehnizheskom institute v 1862 – 1910. *Iz istorii estestvoznanija i tehniki Pribaltiki*. Tom 8. Rīga, 1991, s. 62–66.
- [2] Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 1. daļa. Rīgas Politehnikums. Rīgas Politehniskais institūts, 1862–1919. Rīga: RTU, 2002, 86. lpp.
- [3] Rīgas Latviešu biedrība savā 25 gadu darbā un gaitā. Jelgavā: Sieslack'a (Draviņ-Dravnieka) drukātava, 1893, 79., 81. lpp.
- [4] Rīgas Latviešu biedrība sešos gadu desmitos: 1868–1928. Rīga, 1928, 287. lpp.
- [5] Studenta Ādolfa Vitckopfa lūgums RLB Zinību komisijai atkārtoti piešķirt stipendiju, 1903. g. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA) LVVA 2798. f., 1. apr., 61. l., 14. lp.
- [6] Zinību komisija. *Baltijas Vēstnesis*, 1903, Nr. 32, 2. lpp.
- [7] Latviešu studentu stipendiju lietā. *Apskats*, 1904, Nr. 25, 2. lpp.
- [8] Uzaicinājums atpirkties no jaungada vizītēm. *Baltijas Vēstnesis*, 1898, Nr. 288, 2. lpp.
- [9] Lipša, I. Leģendas: Va banque! Pieejams: <http://www.db.lv/zinas/legendas-va-banque-192452> [skatīts: 01.07.2018].
- [10] Komercijas nodaļas studenta Alfrēda Salmiņa lūgums RPI direktoram izsniegt apliecinājumu par to, ka viņš studē, lai to iesniegtu RLB Zinību komisijai. 1912. gada 3. janvārī LVVA 7175. f., 1. apr., 7151. l., 285. lp.
- [11] Zinību komisija. *Baltijas Vēstnesis*, 1901, Nr. 40, 2. lpp.
- [12] Biedrību dzīve. Zinību komisija. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, Nr. 47, 3. lpp.
- [13] Grīnbergs, A. Talavija, 1900–1925. Rīga: Valters un Rapa, 1928, 57. lpp.
- [14] No Rīgas. Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisija. *Latviešu Avīzes*, 1900, Nr. 43, 2. lpp.
- [15] Studenta Kārļa Jaunsniķera apliecinājums par 20 rubļu saņemšanu, 1890. g. LVVA 2798. f., 1. apr., 61. l., 19. lp.
- [16] Apliecības par studijām RPI, 1911. g. LVVA 7175. f., 1. apr., 7151. l., 183., 193., 203., 206., 209., 210. lp.
- [17] Daži Rīgas politehnikas studenti. *Dienas Lapa*, 1905, Nr. 52, 3. lpp.
- [18] R. L. B. Zinību komisijas sēdē. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 231, 10. lpp.
- [19] Knope, E. Vilis Olavs. Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 425. lpp.
- [20] Stradiņš, J. Vilis Olavs latviešu humanitāro zinātņu un sabiedriskās domas vēsturē. *Akadēmiskā Dzīve*, 2007, Nr. 44, 66.–68. lpp.
- [21] Izstāde «Jānis Krēsliņš – latviešu tradicionālo kultūras vērtību izzinātājs». Pieejams: <http://lnvm.lv/?p=5590> [skatīts: 03.07.2018].

- [22] Grosvalds, I. Inženieris ķīmiķis Miķelis Bružs un fizikālķīmiķis profesors Boriss Bružs dzīvē un darbā. *RTU zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes*. Rīga: RTU, 2016/26, 37. lpp.
- [23] Karpis, A. Baltijas tautu tuvināšanai veltīts mūžs. *Laiks*, 1967, Nr. 31, 6. lpp.
- [24] Vidbergs, D. Pārskats par tehnisku literatūru no 1889. līdz 1901. gadam 1901. *Baltijas Vēstnesis*, 1901, Nr. 148, 1. lpp.
- [25] Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļas 50 gadi kultūras darbā: 1886–1936. Rīga: Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļa, 1936, 34., 35., 59., 146.–149., 179.–181. lpp.
- [26] Latvijas Universitātes bibliotēkas kopkatalogs [skatīts: 05.07.2018]. Landsbergs, B. Mežos un ārēs: vadonis dabas novērošana. 1.–2. daļa. Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1911–1912.
- [27] Zanders, V. Rīgas Latviešu biedrība (1886–1940) kā nacionālās grāmatniecības centrs. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 135., 158. lpp.
- [28] Vīksna, A. Latvijas Ārstu biedrība: atskats un apskats: 1822–1988–2013. Rīga: Medicīnas apgāds, 2013, 24. lpp.
- [29] Rīgas Latviešu biedrības Rūpniecības nodaļas darbība 1901. gadā. *Tēvija*, 1902, Nr. 7, 2. lpp.
- [30] Rīgas Latviešu biedrības Rūpniecības nodaļa. *Baltijas Vēstnesis*, 1903, Nr. 32, 2. lpp.
- [31] Rūpniecības nodaļas sēde. *Baltijas Vēstnesis*, 1903, Nr. 93–94, 2. lpp.
- [32] Rīgas Latviešu biedrības Rūpniecības nodaļas Rakstu krājums. Rīga: Kalniņš & Deutschmans, 1905, 68. lpp.
- [33] Spriča Paegles lūgums Selonijas konventam, 1907. g. LVVA 3741. f., 1. apr., 166. l., 2. lp.
- [34] Rīgas Latviešu biedrības Rūpniecības nodaļas biedru saraksti, 20. gadsimta sākums. LVVA 2798. f., 1. apr., 39. l., 1.–10. lp.
- [35] 40. gada pārskats par Rīgas Latviešu biedrības darbošanos un rēķiniem 1908. gadā. Rīga: Rīgas Latviešu biedrība, 1909, 61. lpp.
- [36] Graudiņš, K. (sast.). Selonijas albums, 1880–1905. Jelgava: G. Landsbergs, 1905, 95. lpp.
- [37] Latviešu literatūras darbinieki. Rīga: Zinātne, 1965, 41. lpp.
- [38] Lesiņš, K. Alfrēda Kalniņa Baņuta. *Laiks*, 1983, Nr. 58, 5. lpp.
- [39] Kāda latviešu studenta piezīmes par 5. latviešu vispārējo dziesmu svētku rīkošanu. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, Nr. 120, 5. lpp.
- [40] Silgals, R. Juris Kalējs † *Universitas*, 1935, Nr. 10, 261. lpp.
- [41] Atsevišķās studentu rotas dibināšanas 40 gadu diena. *Londonas Avīze*, 1958, Nr. 654, 3. lpp.

ALĪDA ZIGMUNDE, Dr. paed., has been a Specialist at the Museum of Riga Technical University since 1989. From 2007 to 2015, she was a Senior Researcher. She is currently a Professor at the Institute for Humanities and Head of the Department for Historic Research and Scientific Publications of the RTU Research Centre for Engineering History. Her main academic interests include the history of pedagogy in Europe, the history of the institutions of education and of private schools, and the history of pedagogy of universities, history of engineering sciences and universities.

Address: 1 Kronvalda Boulevard, Riga, LV-1010, Latvia

Phone: +371 298 696 42

E-mail: alida.zigmunde@rtu.lv

MAIJA POZEMKOVSKA, Dr. med. Since 2005, he has been working at *Rīga Stradiņš* University as an Assistant Professor at the Institute of Medical History. Worked as a co-worker at the Pauls Stradiņš Museum for History of Medicine (1990–2011). Head of the Latvian Medicine History Association (since 2006). Studying the history of medicine of Latvia and the history of higher medical education in Latvia in the 20th century. Member of the International Society for the History of Medicine.

Address: 1 *Antonijas* Street, Riga, LV-1010, Latvia

Phone: +371 265 586 16

E-mail: maija.pozemkovska@rsu.lv

Alīda Zigmunde, Maija Pozemkovska

The role of the Riga Latvian Society in the life of students and graduates of Riga Polytechnicum / Riga Polytechnic Institute (1862–1919)

The Riga Latvian Society (RLS) is the oldest Latvian organization in the world, where students, graduates and academic staff from oldest universities in the territory of Latvia – the Riga Polytechnicum (RP), from 1896 – the Riga Polytechnic Institute (RPI), had worked. The activities of the Society and its members have been diverse and varied, and their results are different, too. The heritage preserved for the future is books compiled and translated by Latvians that are well-known folk historical and cultural values, and new educated, patriotic generations of Latvians. Poor students were supported as much as possible, enabling them to achieve their chosen goals and contribute to Latvia's economic and national development, culture and education. The 150th anniversary of the RLS, the collaboration of the Society with the RP / RPI students, graduates and academic staff until 1919, has been studied.

Keywords: scholarships for students, RLS Knowledge Commission, «polytechnicians» and Riga Latvian Society.

Алида Зигмунде, Майя Поземковска

Роль Рижского латышского общества в жизни студентов и выпускников Рижского политехникума / Рижского политехнического института (1862-1919)

Рижское латышское общество – старейшая организация латышей в мире. В деятельности общества участвовали студенты, выпускники, преподаватели старейшего вуза на территории Латвии – Рижского политехникума (РП), с 1896 года – Рижского политехнического института (РПИ). Деятельность общества и ее членов была разнообразной и их результаты различны. Для будущих поколений сохранились изданные и переведенные латышами книги, известные национальные исторические и культурные ценности, воспитаны новые поколения патриотических латышей. В пределах возможностей общество поддерживало бедных студентов, что позволяло им достичь своих избранных целей и способствовать экономическому и национальному развитию, культуре и образованию в Латвии. Накануне 150-летней годовщины Рижского латышского общества было проведено исследование о сотрудничестве общества и студентов, выпускников и преподавателей РП / РПИ до 1919 года.

Ключевые слова: стипендии для студентов, Комиссия знаний Рижского латышского общества, «политехники» и Рижское латышское общество.